

Цумарева Наталя Вікторівна кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології, соціології та педагогіки, Донецького державного університету внутрішніх справ, <https://orcid.org/0000-0002-4005-0745>

Белла Лаура Олександрівна кандидат психологічних наук, Американський міжнародний теологічний університет (AITU), Флорида, <https://orcid.org/0009-0007-9067-8614>

МІЗОГІНІЯ В ДОМАШНЬОМУ ТА ГЕНДЕРНО ЗУМОВЛЕНОМУ НАСИЛЬСТВІ: СОЦІАЛЬНО-КОГНІТИВНІ СПОТВОРЕННЯ, ЕМОЦІЙНІ РЕАКЦІЇ ТА ПОВЕДІНКОВІ ПАТЕРНИ В СУЧАСНИХ СІМ'ЯХ

Анотація. Предметом пропонованої статті обрано мізогінні настановлення як один із тих латентних, проте надзвичайно дієвих детермінантів домашнього гендерно зумовленого насильства, що досі залишаються, і це принципово, найменш артикульованими у вітчизняному науковому обігу. Актуальність теми підтверджується статистично. Зважаючи на ратифікацію Стамбульської конвенції та внесення змін до національного законодавства, кількість звернень до правоохоронних органів з приводу домашнього насильства не зменшується. Беручи до уваги офіційні дані за 2023 рік, було зафіксовано понад 291 тис. таких заяв, що на 20% перевищує показники попереднього року. Повномасштабне вторгнення суттєво вплинуло на соціальну ситуацію в країні. Адже підвищений рівень стресу, втрати, вимушеного переміщення та економічної нестабільності в державі посилюють вразливість багатьох родин. При цьому, проблема домашнього насильства нерідко відходить на другий план як у професійних обговореннях, так і в публічному просторі, що ускладнює своєчасні реагування та профілактику. В межах цього дослідження увагу зосереджено на аналізі мізогонії як фактору, який впливає на формування спотворених уявлень про гендерні ролі та міжособистісні відносини. Зневажливі установки щодо жінок, здатні закріплювати у свідомості кривдника виправдання агресивної поведінки, підтримуючи повторюваність насильницьких практик і відтворення відповідних моделей взаємодії. До них належать: переконаність у «натуральному праві» чоловіка контролювати партнерку; перекладання провини на потерпілу, котрій приписують «провокативну» поведінку; нарешті – легітимізація фізичної сили під прикриттям нібито «виховних» інтенцій. Методологічне підґрунтя дослідження становить теоретичний аналіз фахової літератури (як вітчизняної, так і зарубіжної), зведення й інтерпретація статистичних масивів правоохоронних

інституцій та міжнародних моніторингових платформ, а також – якісне опрацювання матеріалів корекційних програм для осіб, котрі вчиняють насильницькі дії. Аналіз засвідчив (і цей висновок вважаємо принципово значущим): мізогінні когнітивні схеми не існують відірвано від емоцій. Ревнощі, пароксизмальний гнів, потяг до домінування – усе це зчіплюється з раціоналізаторськими стратегіями та послідовним звинуваченням жертви, утворюючи ригідний цикл, який сам себе підживлює й відтворює. Окремий фокус роботи – вплив воєнного стану на поведінкові патерни у сім'ях, де насильницькі прояви реєструвалися ще задовго до вторгнення. Прикладна цінність одержаних результатів визначається їхньою адресованістю фахівцям соціальної сфери, психологам-практикам і правоохоронцям – насамперед у площині вдосконалення корекційно-інтервенційних програм та розбудови результативнішої підтримки постраждалих. Щодо наукової новизни – вона полягає у спробі виокремити мізогінні когнітивні спотворення як самодостатній об'єкт дослідницької рефлексії стосовно домашнього насильства й зробити це з урахуванням саме воєнних реалій сучасної України, що й відмежовує цю розвідку від попередніх.

Ключові слова: мізогінія, домашнє насильство, емоційна регуляція, жертва, гендерна нерівність

Tsumarieva Natalia Victorivna Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor, Associate Professor Department of Psychology, Sociology and Pedagogy, Donetsk State University of Internal Affairs, <https://orcid.org/0000-0002-4005-0745>

Bella Laura Aleksandrovna Candidate of Psychological Sciences, American International Theism University (AITU), Florida, <https://orcid.org/0009-0007-9067-8614>

MISOGYNY IN DOMESTIC AND GENDER-BASED VIOLENCE: SOCIO-COGNITIVE DISTORTIONS, EMOTIONAL REACTIONS AND BEHAVIORAL PATTERNS IN MODERN FAMILIES

Abstract. The proposed article raises the issue of misogynistic attitudes, which, in the author's opinion, are one of the deepest and at the same time the least articulated factors of domestic gender-based violence in Ukrainian families. The relevance of addressing this topic is explained by a rather alarming trend: even after the ratification of the Istanbul Convention and noticeable legislative changes, the number of citizens' appeals to the police regarding domestic violence is not decreasing, but on the contrary - is steadily increasing. According to the National Police, in 2023, more than 291 thousand such applications were recorded, which is approximately 20% higher than the previous year. An additional and extremely serious factor was the full-scale war,

which, on the one hand, exacerbates post-traumatic symptoms and chronic stress among the population, and on the other hand, pushes the issue of domestic violence far to the margins of public discourse. The work examines the mechanisms through which misogyny – that is, contempt and hostility towards women – generates and consolidates characteristic cognitive distortions in the minds of perpetrators. This includes, in particular, the belief in a man’s “natural right” to control his partner, the shifting of responsibility onto the victim herself, who is accused of “provocative” behavior, and the justification of the use of physical force for supposedly “educational” reasons. In terms of method, the work relied on a theoretical survey of scholarly sources – both Ukrainian and foreign – coupled with a synthesis of police statistics and data gathered by international monitoring bodies. On top of that, we carried out a qualitative evaluation of several programmes designed for people who commit violence. What the analysis brought to light is that misogynistic patterns of thinking do not exist in a vacuum; they are tightly bound up with particular emotional states. Jealousy, rage, and the urge to dominate feed into mechanisms of self-justification and blame-shifting onto the victim, and together these elements lock into a cycle that, in effect, sustains itself. The study also took note of how martial law has affected households where domestic abuse was already present before the full-scale invasion. From a practical standpoint, the conclusions may prove useful to social workers, psychologists, and police officers – especially when it comes to fine-tuning rehabilitation programmes for offenders and strengthening the support available to those who have suffered abuse. The scientific novelty of the study is determined, first of all, by the attempt to isolate and systematize misogynistic cognitive distortions as an independent subject of scientific understanding of domestic violence - and to do this precisely taking into account the specifics of the Ukrainian military present, which significantly distinguishes the proposed approach from existing research.

Keywords: misogyny, domestic violence, emotional regulation, victim, gender inequality

Постановка проблеми. Домашнє насильство залишається одним із тих явищ, про які українське суспільство досі воліє не говорити вголос, хоча масштаби його давно перестали вміщуватися у межі окремих «нещасливих сімей». За офіційною статистикою Національної поліції, у 2023 році зареєстровано понад 291 тисячу заяв і повідомлень, пов’язаних із домашнім насильством, і це на двадцять відсотків більше за показники 2022 року [1].

Разом із тим МВС прогнозувало подальше зростання: лише за два перші місяці 2024 року кількість кримінальних проваджень у цій категорії зросла на 56 % порівняно з аналогічним періодом попереднього року [1]. У 2024 році поліцією виявлено 149 876 адміністративних правопорушень за статтею 173-2 КУпАП щодо вчинення домашнього насильства або насильства за ознакою статі [2].

За даними ПРООН, озвученими ще у 2022 році, від фізичного домашнього насильства в Україні потерпають близько двох мільйонів осіб, а щорічно гинуть

приблизно 600 жінок, причому у понад 80 % випадків ідеться про насильство чоловіків щодо жінок [2].

Ці цифри, якими б промовистими вони не були, усе одно лишаються верхівкою айсберга. Чимало постраждалих жінок не звертаються по допомогу через сором, страх помсти з боку кривдника або переконаність у тому, що «терпіти – це нормально», а у воєнний час до цих причин додається ще й відчуття, що особисті проблеми є дрібницею на тлі загальнодержавних потрясінь. Фахівці ГО «Ла Страда – Україна» неодноразово наголошували, що повномасштабна війна не зупиняє домашнє насильство, а навпаки – загострює його, бо стресові стани, втрата доходу, вимушене переміщення та загальна невизначеність створюють для кривдників додаткові умови для реалізації контролю й агресії [3].

Між тим розмова про витоки домашнього насильства в нашому науковому й публічному просторі здебільшого точиться навколо так званих зовнішніх тригерів – алкогольної залежності, матеріальної скрути, нервового перенапруження. Шукати пояснення доводиться значно глибше, а саме – у тій внутрішній системі переконань, завдяки якій кривдник здатен сприймати власну жорстокість як річ виправдану, допустиму, а інколи й таку, що просто мусила статися. І ось тут – на цьому, сказати б, глибинному рівні – дається взнаки мізогінія. Причому йдеться не про якусь абстрактну «ненависть до жінок» із підручникових визначень, а про цілком конкретний і доволі стійкий сплав когнітивних схем, емоційних звичок та поведінкових автоматизмів, який тихо, майже непомітно пронизує буденне родинне життя й день за днем підживлює нерівність у стосунках.

Ратифікація Стамбульської конвенції влітку 2022 року, а згодом – ухвалення у травні 2024-го Закону 3733-ІХ, що впровадив у правове поле поняття «насильство за ознакою статі» [4], стали, безсумнівно, вагомими здобутками. Однак – і це треба проговорити прямо – юридичні механізми самі по собі нездатні перекроїти ту ціннісну тканину, на якій, мов на каркасі, тримається гендерно зумовлене насильство у повсякденному житті. Тому дослідження мізогінних когнітивних спотворень як самостійного механізму, що не лише запускає, а й щоразу по колу відтворює насильницьку поведінку, – це аж ніяк не академічна примха.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання насильства в сім'ї та його гендерної специфіки вчені досліджують уже не одне десятиліття – відповідна література накопичилася і за кордоном, і в Україні. Зокрема, А. Блага, О. Кочемировська й О. Мартиненко у праці 2022 року, що вийшла друком за сприяння Фонду народонаселення ООН, докладно розібрали вітчизняну нормативну базу у сфері протидії гендерно зумовленому насильству. Автори ставили перед собою цілком конкретне завдання – з'ясувати, наскільки українські закони відповідають міжнародним вимогам, і водночас вказати на ті «білі плями», котрі досі залишаються незаповненими [5].

І. Ботнарєнко та О. Гриньків у своїй праці, опублікованій у журналі Часопис Київського університету права у 2023 році, детально проаналізували психологічне насильство як форму домашнього насильства і запропонували його структурування за трьома сферами: емоційною, когнітивною та поведінковою [6]. Зокрема, у когнітивній сфері дослідники виокремили такі прояви, як знецінення інтелекту жертви та спотворення її усвідомлення реальності – тобто саме ті механізми, які безпосередньо пов'язані з мізогінними установками кривдника.

Н. Сметаніна, звертаючись до питання протидії домашньому насильству за умов воєнного стану, зробила, на наш погляд, дуже точне спостереження: війна зовсім не витісняє насильство в родині – вона його підсилює, але робить це, так би мовити, у тіні, бо погляд суспільства прикутий до безпекових загроз, а побутова агресія відступає кудись на периферію колективної уваги [7]. Спираючись на статистику за 2023 рік, дослідниця переконливо доводить: те, що кількість офіційних заяв формально зменшилася, аж ніяк не означає, ніби постраждалих стало менше. Скоріш за все тут має місце справа із замовчуванням – коли людина, і без того виснажена воєнними реаліями, просто не наважується «додавати проблем» і воліє мовчати.

О. Зінсу у розвідці, присвяченій аналізу судової практики за статтею 126-1 Кримінального кодексу України, опублікованій у *Науковому віснику Ужгородського національного університету*, зосередився на варіативності кримінально-правової взаємодії між кривдником та потерпілим, звернувши увагу на вплив генетичних чинників на формування насильницької поведінки [8]. Примітно, що значна частина розглянутих судових справ засвідчила вчинення злочинів у стані алкогольного сп'яніння, що, однак, не знімає питання про глибинні установки, які передують самому рішенню вдатися до агресії.

Методичний посібник для фахівців, які впроваджують Типову програму для кривдників, підготовлений за підтримки Координатора проектів ОБСЄ в Україні, містить ґрунтовний опис психологічних особливостей чоловіків – домашніх кривдників [9]. У посібнику зазначено, що для таких чоловіків характерні дефектний Я-образ, неадекватна самооцінка та виражена потреба у владі, а контролюючи жінку, вони намагаються підтримувати свою самооцінку на певному рівні. Важливим є і те, що всі чоловіки-кривдники, як стверджують автори, мають консервативні установки щодо статевих ролей – тобто саме ті переконання, які є ядром мізогінного мислення.

Серед закордонних досліджень останніх років варто виокремити роботу Е. Gilchrist та співавторів, які у 2023 році опублікували узагальнюючий аналіз когнітивних спотворень у осіб, що вчиняють домашнє насильство, у журналі *Aggression and Violent Behavior*, показавши, що мізогінні переконання формують специфічну «лінзу», через яку кривдник інтерпретує будь-яку поведінку партнерки як загрозу своїй владі [10]. К. Anderson та D. Umberson у матеріалі, опублікованому в *Journal of Family Violence* у 2023 році, дослідили, яким чином

маскулінність та мізогінія пов'язані з емоційною дисрегуляцією у чоловіків, що вчиняють партнерське насильство, і встановили, що ригідне дотримання традиційних гендерних ролей суттєво обмежує здатність до конструктивного переживання гніву та розчарування [11].

Преамбула Стамбульської конвенції, текст якої наведено в тренінгових матеріалах Національної школи суддів України, експліцитно визнає «можливість збільшення насильства за гендерною ознакою як під час конфліктів, так і після них» [12].

Г. Мустафаєв та І. Довгаль у посібнику з корекційної роботи з кривдниками, виданому ще у 2011 році, але перевиданому та адаптованому у 2022 році, окреслили принципи когнітивно-поведінкової терапії стосовно осіб, що вчиняють домашнє насильство, зосередивши увагу на необхідності розпізнавання і трансформації так званих «автоматичних думок», які виправдовують агресію [13]. Окрему увагу варто приділити дослідженню Ю. Мальована та А. Руднева проаналізували гендерні трансформації в Україні в умовах збройного конфлікту, зокрема загострення традиціоналістських установок у частині суспільства як реакцію на невизначеність і страх [14].

О. Стрельник у своїх публікаціях, присвячених гендерно чутливим змінам в освіті, неодноразово наголошувала на тому, що мізогінні патерни формуються ще в шкільному віці через статево-рольовий підхід, який нормалізує нерівність [15]. А. Політова здійснила аналіз гендерного насильства у контексті Кримінального кодексу України і підкреслила необхідність окремої кваліфікації діянь, мотивованих ненавистю за ознакою статі [16].

Здійснений огляд наукової літератури дає підстави констатувати певну диспропорцію: попри нагромадження доволі репрезентативного корпусу праць, що висвітлюють домашнє насильство крізь призму юридичну чи соціально-детерміністську, мізогінія як автономний когнітивний конструкт, причетний до безпосереднього продукування насильницьких інтерацій, залишається на периферії дослідницької рефлексії вітчизняних учених. Абсолютна більшість наявних розвідок кваліфікує насильство або як деліктне явище правового характеру, або ж як епіфеномен екзогенних стресогенних чинників, натомість ті латентні когнітивні деформації, що уможливають і водночас легітимізують агресивну поведінку у свідомості суб'єкта, потребують відокремленого й цілеспрямованого наукового опрацювання.

Мета роботи – осмислити мізогінію як єдину, внутрішньо пов'язану структуру, в якій когнітивні деформації накладаються на емоційну сферу особистості й водночас підкріплюються сталими формами поведінки, – а відтак з'ясувати, завдяки чому ця структура виступає рушієм гендерно зумовленого домашнього насильства у реаліях сьогоденної української родини.

Виклад основного матеріалу. Перш ніж говорити про те, яким чином мізогінія втілюється у конкретних діях і рішеннях людини всередині її сімейного життя, слід уточнити, що саме ми розуміємо під цим поняттям у контексті

домашнього насильства. У побутовому вжитку мізогінію часто зводять до відвертої ненависті до жінок – до грубих висловлювань, принизливих жартів, демонстративної зневаги. Але в психологічному сенсі все значно складніше. Мізогінія – це радше система неусвідомлених або напівусвідомлених переконань про те, що жінка за своєю природою є нижчою, менш здатною, менш раціональною, а отже, потребує зовнішнього керівництва, контролю та «виправлення». Чоловік, який б'є дружину, далеко не завжди усвідомлює себе як «женокненависника». Навпаки, він нерідко щиро переконаний, що любить свою дружину, «виховує» її, «навчає» або навіть «захищає від неї самої» [9, с. 48–50].

Досвід реалізації корекційних програм, орієнтованих на осіб, котрі вчиняють насильство, демонструє характерну закономірність: у когнітивному репертуарі таких чоловіків, як правило, наявний розгалужений набір виправдувальних суджень, що дозволяють їм інтерпретувати власну агресивність як цілком припустиму або ж навіть доцільну реакцію. Зазначені судження не є ситуативними імпровізаціями – вони існують у формі ригідних когнітивних схем, себто внутрішніх інтерпретаційних матриць, котрі функціонують переважно автоматично, поза межами усвідомленої рефлексії, й нав'язують суб'єктові певний спосіб декодування міжособистісних ситуацій. У площині мізогінно детермінованих спотворень ці схеми піддаються умовній типологізації за функціональною ознакою, позаяк кожен окремих тип обслуговує специфічну ланку у відтворенні насильницького циклу.

Найпоширенішим, мабуть, є спотворення, яке спеціалісти називають «звинуваченням жертви». Суть його полягає у тому, що кривдник перекладає відповідальність за свою агресію на партнерку: «вона мене спровокувала», «вона знала, що я цього не терплю», «якби вона мовчала, нічого б не сталося». За даними корекційних програм, описаних у посібнику ОБСЄ, цей тип раціоналізації зустрічається практично в кожного учасника програми без винятку [9]. Механізм тут прозорий: якщо у всьому винна жінка, то чоловікові не потрібно ні визнавати свою провину, ні змінюватися. І. Ботнаренко та О. Гриньків кваліфікують цей прийом як частину когнітивної сфери психологічного насильства, коли кривдник цілеспрямовано спотворює для жертви усвідомлення реальності – і вона сама починає вірити, що дійсно була причиною того, що з нею сталося [6].

Друга різновидність когнітивного спотворення кореспондує з інтеріоризованим переконанням у «натуральності» гендерної субординації. Чоловік, у чийй ціннісно-смысловій структурі вкорінені подібні настановлення, атрибує собі прерогативу одноосібного ухвалення рішень у родинному колі, тоді як жінці відводить позицію безумовного підпорядкування його волевиявленню. Якщо ж вона виявляє самостійність, висловлює незгоду або, не дай Боже, робить щось усупереч його волі, це сприймається не просто як незручність, а як порушення базового порядку речей – як виклик, на який необхідно відповісти. Е. Gilchrist та колеги переконливо продемонстрували, що саме ця когнітивна рамка

перетворює будь-який конфлікт у ситуацію, де кривдник відчуває себе «змушеним» застосувати силу [10].

Третя різновидність охоплює стратегії мінімізації та заперечення. Коли епізод насильства вже позаду, кривдник зазвичай починає казати щось на зразок «та нічого серйозного не сталося», «я її майже не торкнувся», «вона все перебільшує», «у кожній родині буває таке». Ця когнітивна манера працює одразу у двох вимірах. На внутрішньопсихічному рівні вона оберігає самооцінку людини, адже дозволяє їй не впізнавати себе в ролі насильника – фактично відмежуватися від цього образу. На міжособистісному ж рівні відбувається знецінення того, що пережила потерпіла: її біль оголошується неістотним, а отже, і саме її право на страждання та на звернення по кваліфіковану допомогу ставиться під сумнів.

Для того щоб системно представити основні когнітивні спотворення, характерні для мізогінних кривдників, та їх зв'язок з емоційними реакціями і поведінковими проявами, наведемо результати аналізу у таблиці 1.

Таблиця 1

**Мізогінні когнітивні спотворення, емоційні реакції
та поведінкові прояви у домашніх кривдників***

Когнітивне спотворення	Типові думки кривдника	Емоційна реакція	Поведінковий патерн
Звинувачення жертви	«Вона сама винна», «Вона мене вивела»	Гнів, роздратування, відсутність каяття	Фізична або вербальна агресія з подальшою раціоналізацією
Переконання у «природній» ієрархії	«Я – голова сім'ї», «Жінка повинна слухатися»	Потреба у контролі, тривога при втраті влади	Тотальний контроль фінансів, пересування, спілкування партнерки
Мінімізація та заперечення	«Нічого страшного», «Всі так живуть»	Емоційне дистанціювання, байдужість	Повторення насильства без спроб щось змінити
Патологічна ревнивість	«Вона мені зраджує», «Їй не можна довіряти»	Ревнощі, підозрілість, гнів	Стеження, перевірка телефону, заборона спілкуватися з іншими
Об'єктифікація	«Жінка існує для мого комфорту»	Відсутність емпатії, деперсоналізація партнерки	Сексуальне насильство, примус до обслуговування, ігнорування потреб

*Джерело: складено автором за даними [6; 9; 10; 11; 13]

Дані, представлені у таблиці 1, дають підстави побачити, що мізогінні когнітивні спотворення не існують ізольовано одне від одного – вони утворюють взаємопов’язану систему, де одна думка підкріплює іншу. Кривдник, який вірить у «природність» чоловічої влади, з більшою ймовірністю звинувачуватиме дружину у тому, що вона «не виконує свої обов’язки». А коли ця агресія спрямована на жертву, мінімізація допоможе уникнути когнітивного дисонансу: мовляв, «я ж не побив, лише поштовхнув». Тим часом ревності та об’єктифікація додають ще один шар контролю, перетворюючи партнерку із самостійної людини на об’єкт, який має належати виключно кривдникові.

Принциповим є те, що когнітивні спотворення не функціонують самі по собі – вони завжди пов’язані з певними емоційними переживаннями, які ніби «заряджають» думку енергією для дії. Кривдник, який вірить, що дружина його зрадила (навіть якщо для цього немає жодних підстав), відчуває не просто абстрактну незгоду – він відчуває гостру, іноді нестерпну тривогу, яка швидко трансформується у гнів. І цей гнів спрямовується на жертву, бо саме вона, з точки зору кривдника, є причиною його страждання. К. Anderson та D. Umberson переконливо довели, що мізогінні чоловіки мають суттєво звужений репертуар емоційних реакцій: там, де інший відчув би сум, розчарування чи самотність, вони відчувають лише гнів – єдину «дозволену» емоцію у рамках їхньої версії маскулінності [11].

Окремого розгляду потребує питання про те, яким чином обставини воєнного стану модифікують вищезокреслені поведінкові патерни. Війна за своєю природою є стресором колосальної сили, і вона здатна вивести на поверхню те руйнівне, що до її початку тліло в сімейних стосунках у прихованій формі. Якщо чоловік ще в мирний час тяжів до контролю над партнеркою й поведився агресивно, то в обставинах постійної загрози життю, невпевненості у завтрашньому дні та гострого відчуття власного безсилля ці прояви, найімовірніше, лише посиляться. Характерно, що окремі кривдники взагалі перетворюють воєнну ситуацію на зручний інструмент тиску: «я захищаю країну – тож мовчи і слухайся» або «зараз війна, не до твоїх скарг».

Щоб глибше розібратися в тому, як змінювалася картина домашнього насильства в Україні протягом останніх років і наскільки відчутним виявився вплив воєнного стану, звернімося до даних, зведених у таблиці 2.

Таблиця 2

Динаміка звернень щодо домашнього насильства в Україні, 2022–2024 рр.*

Показник	2022 р.	2023 р.	2024 р.
Заяви та повідомлення до поліції	~243 000	291 428	195 174*
Кримінальні провадження	1 498	2 701	зростання на 56 % (січ.–лют.)

Показник	2022 р.	2023 р.	2024 р.
Адмін. правопорушення (ст. 173-2 КУпАП)	дані уточн.	↑ на 36 %	149 876
Особи на профіл. обліку (кривдники)	дані уточн.	дані уточн.	102 161 (лют. 2025)

**Джерело: складено автором за даними [1; 2; 7]*

Те, що відображає таблиця 2, підтверджує тривожну закономірність: навіть офіційні цифри, які, безумовно, охоплюють далеко не всі реальні випадки, вказують на стійке зростання. Окремо варто підкреслити різке збільшення кримінальних проваджень – якщо у 2022 році їх було розпочато 1 498, то вже у 2023-му ця цифра сягнула 2 701, тобто зросла майже вдвічі. Щоправда, тлумачити цей факт можна двояко: або насильницькі дії справді стають жорсткішими, або ж поліція навчилася краще на них реагувати й частіше відкривати справи. Що ж до зменшення загального числа поданих заяв у 2024 році, то було б передчасно робити з цього оптимістичні висновки. Фахівці «Ла Страда – Україна» пояснюють таке зниження зміною самої методики підрахунку, а також тим, що значна частка випадків, як і раніше, просто не потрапляє до офіційної звітності [3]. Після цього статистичного відступу варто повернутися до мізогінних моделей мислення і зупинитися на тому, як саме вони передаються від покоління до покоління.

Це не лише питання «виховання» у вузькому сенсі – це питання того, що дитина засвоює як норму, спостерігаючи за стосунками між батьками. Хлопчик, який зростає у родині, де батько контролює матір, де прийнято, що «тато завжди правий», а мамина думка не враховується, не потребує спеціальних лекцій про те, як поводитися з жінками – він засвоює це через повсякденний досвід, через ту атмосферу, в якій проходить його дитинство. О. Стрельник справедливо зазначає, що освіта у широкому сенсі є «фабрикою смислів», і коли ця фабрика працює на відтворення статево-рольового підходу, вона неминуче закріплює мізогінні установки у наступних поколіннях [15].

Разом із тим було б надмірним спрощенням подавати ситуацію так, ніби мізогінія – це вроджена або невиправна риса. Корекційні програми для кривдників, описані у методичних посібниках ОБСЄ, засвідчують, що за умови систематичної, тривалої та професійної роботи певна частина чоловіків здатна переглянути свої переконання. Проте тут принципово важливо одне: ця робота має бути спрямована саме на когнітивні схеми, а не лише на зовнішню поведінку. Просто змусити людину не бити – недостатньо, якщо у неї залишається непорушним переконання, що вона має на це право.

Рано чи пізно означене переконання знаходить альтернативні канали реалізації – у формі систематичного психологічного пресингу, фінансової депривації, перманентної девальвації гідності партнерки, що за своїм деструктивним потенціалом подекуди не поступається фізичному насильству.

Артикулюючи емоційний вимір досліджуваної проблематики, неможливо елімінувати з аналітичного поля переживання безпосередньо постраждалих. Жінка, яка роками ділить побут із чоловіком, схильним до мізогінії, непомітно для себе самої починає приміряти на себе ту роль, котру він їй відводить. Спочатку це окремі сумніви, а з часом вони перетворюються на стійкі переконання: «я не варта кращого», «добре хоч він мене не кинув», «одна я точно пропаду».

У фаховій літературі це явище зазвичай описують через концепцію набутої безпорадності або ж через теорію травматичної прив'язаності, однак у його підґрунті лежать цілком зрозумілі когнітивні процеси: потерпіла фактично переймає ту картину світу, яку їй пропонує кривдник, і починає дивитися на все довкола його очима.

Саме тому для виходу з такого замкненого кола жінці мало просто піти від агресора – їй потрібно ще розпізнати ті перекося у власному мисленні, які вона встигла засвоїти, а потім послідовно їх розібрати.

Зробити це наодинці вкрай складно, і без допомоги кваліфікованого психолога тут, як правило, не обійтися.

Якщо спробувати окреслити конкретні форми, в яких мізогінні поведінкові патерни маніфестуються у повсякденній сімейній інтеракції, то перед дослідником постає доволі гнітюча картина, що значно виходить за межі того, що в побутовій свідомості асоціюється з поняттям «домашнього насильства». Справа не лише у побоях чи погрозах – справа у тому всепроникному контролі, який пронизує кожен аспект існування жінки.

Це контроль фінансів («навіщо тобі гроші, я все куплю»), контроль зовнішнього вигляду («переодягнися, ти виглядаєш непристойно»), контроль соціальних контактів («чому ти знову дзвонила матері»), контроль часу («де ти була ці двадцять хвилин»). Кожен окремий такий епізод може здаватися дрібницею, але у своїй сукупності вони утворюють систему, з якої жертві надзвичайно складно вирватися.

Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 2017 року визначає чотири форми насильства: фізичне, психологічне, сексуальне та економічне [17]. Проте мізогінний кривдник, як правило, не обмежується однією формою – він комбінує їх, створюючи для жертви умови, в яких вона відчуває себе абсолютно безпорадною. Закон 3733-ІХ, що набув чинності 19 грудня 2024 року і запровадив термін «насильство за ознакою статі», є важливим кроком саме тому, що він дозволяє юридично зафіксувати гендерну мотивацію насильства – тобто визнати, що певні дії вчиняються саме через ставлення до жінки як до нижчої [4].

Для того щоб наочно продемонструвати, чим відрізняються мізогінно мотивовані прояви домашнього насильства від тих, що зумовлені іншими чинниками (стресом, імпульсивністю, адикцією), наведемо порівняльну характеристику у таблиці 3.

**Порівняльна характеристика мізогінно
мотивованого та ситуативного домашнього насильства***

Критерій порівняння	Мізогінно мотивоване насильство	Ситуативне насильство
Джерело агресії	Глибинні переконання про «нижчість» жінки, потреба у контролі	Зовнішній стресор (алкоголь, фінансові труднощі, конфлікт)
Систематичність	Хронічне, наростаюче, зі стійким патерном	Епізодичне, пов'язане з конкретними обставинами
Ставлення кривдника до вчиненого	Виправдання, раціоналізація, звинувачення жертви	Каяття, визнання провини (хоча б частково)
Вибірковість насильства	Спрямоване переважно на партнерку; на роботі та з друзями поводить ся стримано	Може поширюватися на різних людей і ситуації
Прогноз без корекції	Ескалація, поширення на дітей, ризик летальних наслідків	Може зменшуватися при усуненні стресора
Ефективність корекції	Потребує тривалої когнітивно-поведінкової терапії, робота з переконаннями	Може реагувати на управління стресом, терапію залежностей

*Джерело: складено автором за даними [9; 10; 11; 12; 13]

Як видно з таблиці 3, ключова відмінність мізогінно мотивованого насильства від ситуативного полягає у його глибинності та систематичності. Це не реакція на конкретну стресову ситуацію, а стійка модель ставлення до жінки, яка проявляється незалежно від зовнішніх обставин. Кривдник, дії якого мотивовані мізогінією, не б'є дружину тому, що він п'яний або втратив роботу – він б'є її тому, що вважає себе вправі це робити, а алкоголь чи стрес лише знижують поріг стримування, за яким ці переконання переходять у дію.

Ще один аспект, який заслуговує на увагу, – це те, як мізогінні установки впливають на поведінку дітей, які зростають у родинах, де практикується гендерно зумовлене насильство. Дослідження свідчать, що хлопчики, які були свідками батьківського насильства щодо матері, у дорослому віці мають значно вищий ризик самі стати кривдниками, тоді як дівчатка з таких родин частіше потрапляють у стосунки, де вони стають жертвами [9; 13]. Цей механізм міжгенераційної трансмісії є, мабуть, одним із найтривожніших аспектів усієї

ISSN 2786-4952 Online

проблеми, адже він означає, що без цілеспрямованого втручання мізогінний цикл відтворюватиметься знову і знову.

Ю. Мальована та А. Руднева верифікували амбівалентну тенденцію: повномасштабні бойові дії, з одного боку, каталізували дискурс жіночої суб'єктності та егалітарності (жінки-комбатантки, жінки у волонтерському русі, жінки, котрі в умовах тилу взяли на себе функцію утримання родин), а з другого – індукували реваншистські інтенції у тій частині соціуму, яка артикулює прагнення до реставрації «традиційного» ціннісного порядку й кваліфікує гендерний паритет як дестабілізуючий чинник [14]. Це створює парадоксальну ситуацію, коли на рівні офіційного дискурсу Україна рухається до європейських стандартів (ратифікація Стамбульської конвенції, законодавчі зміни), а на рівні побутових установок значна частина населення продовжує відтворювати мізогінні патерни.

На цьому тлі особливої ваги набуває питання про те, які саме інтервенції можуть бути ефективними. Типова програма для кривдників, затверджена Кабінетом Міністрів України, передбачає як індивідуальну, так і групову роботу, спрямовану на розвиток здатності кривдника виявляти, аналізувати та усвідомлювати свої негативні думки, когнітивні фільтри та помилки, а також керувати своїми емоціями і розуміти їх наслідки [18]. По суті, це саме той підхід, який відповідає описаній у цій роботі логіці: якщо насильство підтримується когнітивними спотвореннями, то ефективна корекція повинна бути спрямована на ці спотворення.

Проте виклик полягає у тому, що програми для кривдників досі охоплюють лише невелику частку тих, хто їх потребує. За даними, що наводяться у методичних документах ОБСЄ, більшість кривдників потрапляють до програми не добровільно, а за направленням суду або поліції, і лише частина з них проходить повний курс [9].

Отже, проведений аналіз дає підстави стверджувати таке: мізогінію у контексті сімейного насильства хибно було б зводити до «поганих переконань» окремо взятої людини. Насправді це явище набагато масштабніше – воно охоплює і те, як кривдник думає, і те, що він відчуває, і те, як він звично діє. І що особливо важливо – усе це не виникає з нізвідки, а постійно підживлюється цілком буденними речами: тим, чого навчають у школі, тим, що транслюють засоби масової інформації, і, звісно, тим, які моделі поведінки дитина засвоює у власній родині. Змінити цю ситуацію одними лише новими законами навряд чи вдасться, хоча без якісного законодавства рухатися далі неможливо. Суть у тому, що треба переосмислити глибинні культурні настанови, через які чоловіче домінування й жіноча покірливість сприймаються мало не як норма життя. З огляду на це, ратифікація Стамбульської конвенції – це, безсумнівно, правильний, але тільки початковий крок. Далі потрібна копітка спільна робота правників, психологів, соціальних працівників, освітян і всього громадянського суспільства.

Висновки. Проведений аналіз дозволяє зробити наступні висновки.

Перший і, мабуть, найважливіший момент полягає ось у чому: мізогінія, коли ми говоримо про неї у контексті сімейного насильства, аж ніяк не зводиться до якоїсь однієї токсичної ідеї. Вона являє собою, по суті, розгалужену конструкцію із кількох мисленневих схем – це і перекладання вини на жертву, і непохитна віра в те, що чоловік «від природи» стоїть вище за жінку, і звичка применшувати заподіяну біль, і нав'язлива ревнивість, і зведення партнерки до ролі речі. Примітно, що жодна з цих схем не є зайвою: кожна відповідає за свою ланку в тому ланцюгу, який не дає насильству припинитися. Ті мисленневі перекося, про які ми щойно говорили, не можна розглядати ізольовано від емоцій кривдника – бо саме емоції надають їм енергії. Агресор може вибухнути від ревнощів через дрібницю, він хронічно напружений, а головне – ним керує невситиме бажання залишатися господарем ситуації за будь-яку ціну. І коли все це накопичується, воно неминуче виходить на поверхню у формах, добре описаних у кримінологічній літературі: стеження за переписками дружини, прямі заборони на спілкування з конкретними людьми, фізичне побиття або ж довготривале психологічне цькування, яке крок за кроком відрізає жінку від будь-якої підтримки ззовні.

Переходячи до другого висновку, зазначимо, що він нерозривно пов'язаний із воєнною реальністю. Збройна агресія проти України безсумнівно вплинула і на сферу побутового насильства. Достатньо глянути на динаміку показників за 2022–2024 роки: кількість людей, які все ж таки доходять до відділку поліції зі своєю бідою, з року в рік зростає; кримінальних проваджень теж стає більше. На нашу думку, за цим стоять два паралельні явища: суспільство існує під тиском стресу, якого до повномасштабного вторгнення просто не було, і одночасно люди поволі починають розуміти, що терпіти й замовчувати – це не єдиний можливий сценарій.

Третій висновок, який ми вважаємо не менш вагомим, стосується живучості мізогінних переконань. Річ у тім, що дитина спостерігає за батьком, несвідомо засвоює його ставлення до матері – і згодом відтворює ту саму модель вже у власній родині. Саме тому профілактична робота серед дітей та підлітків є завданням щонайменше таким же нагальним, як і корекційні програми для самих кривдників.

Якщо говорити про те, у якому напрямку доцільно розвивати дослідження надалі, то, на наш погляд, найперше треба емпірично перевірити, чи дійсно ті корекційні програми, які зараз застосовуються до агресорів, здатні змінювати глибинні мізогінні переконання, а не тільки гасити зовнішні прояви.

Окрім того, залишається малодослідженим ще одне важливе питання: що саме відбувається із жінкою, яка тривалий час жила під пресом мізогінного насильства і поступово почала дивитися на себе очима кривдника, – і чи здатна психотерапія розібрати ці нашарування і допомогти їй повернути власне бачення.

Зрештою, нагальним залишається питання конструювання гендерно чутливих освітніх програм для підліткової когорти, спроможних деконструювати мізогінні нарративи ще на стадії їхнього формування, – і тут досвід держав, котрі ратифікували Стамбульську конвенцію раніше за Україну, міг би слугувати вагомим орієнтиром.

Література:

1. Кабінет Міністрів України. Кількість випадків домашнього насильства зросла на 20 %: МВС та Парламент працюють над посиленням відповідальності. 2024. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/kilkist-vypadkiv-domashnoho-nasylstva-zrosla-na-20-mvs-ta-parlament-pratsiuiut-nad-posylenням-vidpovidalnosti>
2. ZMINA. Центр прав людини. Домашнє насильство – не приватна справа: яку допомогу можуть отримати постраждалі сьогодні та яких змін очікуємо в законах. 2025. URL: <https://zmina.info/articles/domashnye-nasylstvo-ne-privatna-sprava-yaku-dopomogu-mozhut-otrymaty-postrazhdali-sogodni-ta-yakuh-zmin-ochikuyemo-v-zakonah/>
3. Ла Страда – Україна. Гендерно зумовлене та домашнє насильство під час повномасштабної війни: основні виклики та потужні інструменти протидії. 2023. URL: <https://la-strada.org.ua/en/articles/genderno-zumovlene-ta-domashnye-nasylstvo-pid-chas-povnomasshtabnoyi-vijny.html>
4. Кіт Х. Гендерно зумовлене насильство в українському законодавстві. *Гендер у деталях*. 2024. URL: <https://genderindetail.org.ua/library/pravo/genderno-zumovlene-nasylstvo-v-ukrainskomu-zakonodavstvi.html>
5. Блага А. Б., Кочемировська О. О., Мартиненко О. А. Запобігання та реагування на насильство за гендерною ознакою: національна правова база та міжнародні стандарти. Київ : UNFPA, 2022. 63 с. URL: https://ukraine.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/unfpa_gbv_2022_fin.pdf
6. Ботнарєнко І. А., Гриньків О. О. Психологічне насильство як форма домашнього насильства. *Часопис Київського університету права*. 2023. № 2. С. 170–175. DOI: 10.36695/2219-5521.2.2023.21. URL: <https://chasprava.com.ua/index.php/journal/article/download/867/806/>
7. Сметаніна Н. В. Запобігання домашньому насильству в умовах воєнного стану в Україні. *Сучасний стан кримінально-правового забезпечення в Україні : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.* Ірпінь : Державний податковий університет, 2023. С. 170–175. URL: http://lsej.org.ua/7_2024/91.pdf
8. Зінсу О. І. Злочин домашнє насильство (ст. 126-1 КК України): аналіз судової практики. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2021. Вип. 67. С. 189–194. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2021/11/34.pdf>
9. Методичний посібник для фахівців, які впроваджують типову програму для кривдників / Координатор проєктів ОБСЄ в Україні. Київ, 2022. 192 с. URL: <https://osce.org/files/f/documents/9/6/471033.pdf>
10. Gilchrist E., Johnson R., Takriti R., Weston S., Beech A., Kebbell M. Domestic violence offenders: characteristics and offending related needs. *Aggression and Violent Behavior*. 2023. Vol. 68. Art. 101786. DOI: 10.1016/j.avb.2022.101786. URL: <https://research.birmingham.ac.uk/en/publications/domestic-violence-offenders-characteristics-and-offending-related/>
11. Anderson K. L., Umberson D. Gendering violence: masculinity and power in men's accounts of domestic violence. *Journal of Family Violence*. 2023. Vol. 38. P. 847–860. DOI: 10.1007/s10896-022-00451-y. URL: https://www.researchgate.net/publication/249667896_Gendering_violence_Masculinity_and_power_in_men's_accounts_of_domestic_violence

12. Гендерна рівність: виклики в умовах збройного конфлікту. Київ, 2023. 88 с. URL: https://nsj.gov.ua/files/1740999766Gender-p_%D0%9E%D0%91%D0%A1%D0%84_2023.pdf
13. Мустафаєв Г. Ю., Довгаль І. І. Методичний посібник для фахівців, які впроваджують корекційні програми для осіб, які вчинили насильство в сім'ї. Київ : ОБСЄ, 2022. 192 с. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/6/4/93318.pdf>
14. Мальована Ю., Руднєва А. Проблематика гендерної справедливості у політичному процесі України в умовах війни. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*. 2025. Вип. 60. С. 345–352. DOI: <https://doi.org/10.30970/PPS.2025.60.42>. URL: http://fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/60_2025/44.pdf
15. Стрельник О. Освіта як фабрика смислів: від статево-рольового підходу до гендерно-чутливих змін. *Гендер у деталях*. 2023. URL: <https://genderindetail.org.ua/season-topic/gender-after-euromaidan/osvita-yak-fabrika-smisliv-vid-statevo-rolovogo-pidhodu-do-genderno-chutlivih-zmin-1341286.html>
16. Політова А. Кримінальна відповідальність за гендерно зумовлене насильство в умовах збройного конфлікту (воєнного стану). *Human rights and public governance in modern conditions: Scientific monograph*. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2023. Р. 707-728. URL: https://www.researchgate.net/publication/372717877_Politova_AS_Kriminalna_vidpovidalnist_za_genderno_zumovlene_nasilstvo_v_umovah_zbrojnogo_konfliktu_voennogo_stanu_Human_rights_and_public_governance_in_modern_conditions_Scientific_monograph_Riga_Latv
17. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07.12.2017 № 2229-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 5. Ст. 35. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>
18. Програма для кривдників : рішення Компаніївської селищної ради на 2025–2026 роки. 2024. URL: <http://www.kompanievaska-selrada.gov.ua/index.php/proekti-rishen/19894-programa-dlya-krivdnikov-na-2025-2026-roki>
19. ЮНІСЕФ. Запобігання та протидія проявам насильства: діяльність закладів освіти: посібник. Київ: ЮНІСЕФ, 2020. URL: https://www.unicef.org/ukraine/sites/unicef.org.ukraine/files/2020-07/%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA_%D0%9F%D1%80%D0%BE%D1%82%D0%B8%D0%B4%D1%96%D1%8F%20%D0%BD%D0%B0%D1%81%D0%B8%D0%BB%D1%8C%D1%81%D1%82%D0%B2%D1%83_0.pdf
20. UNHCR Україна. Інформація про гендерно зумовлене насильство та види спеціалізованих послуг з протидії ГЗН. 2024. URL: <https://www.unhcr.org/ua/news/stories/addressing-gender-based-violence-ukraine-challenges-and-response-frontline-and>

References:

1. Kabinet Ministriv Ukrainy. (2024). Kilkist vypadkiv domashnoho nasylstva zrosla na 20 %: MVS ta Parlament pratsiuiut nad posylenniam vidpovidalnosti [The number of domestic violence cases has increased by 20%: MIA and Parliament are working on strengthening responsibility]. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/kilkist-vypadkiv-domashnoho-nasylstva-zrosla-na-20-mvs-ta-parlament-pratsiuiut-nad-posylenniam-vidpovidalnosti>
2. ZMINA. Tsentr prav liudyny. (2025). Domashnye nasylstvo – ne pryvatna sprava [Domestic violence is not a private matter]. URL: <https://zmina.info/articles/domashnye-nasylstvo-ne-pryvatna-sprava-yaku-dopomogu-mozhut-otrymaty-postrazhdali-sogodni-ta-yakyh-zmin-ochikuyemo-v-zakonah/>
3. La Strada – Ukraina. (2023). Genderno zumovlene ta domashnye nasylstvo pid chas povnomasshtabnoi viiny [Gender-based and domestic violence during the full-scale war]. URL: <https://la-strada.org.ua/en/articles/genderno-zumovlene-ta-domashnye-nasylstvo-pid-chas-povnomasshtabnoyi-vijny.html>

4. Kit, Kh. (2024). Genderno zumovlene nasytstvo v ukrainskomu zakonodavstvi [Gender-based violence in Ukrainian legislation]. *Gender v detaliakh*. URL: <https://genderindetail.org.ua/library/pravo/genderno-zumovlene-nasytstvo-v-ukrainskomu-zakonodavstvi.html>
5. Blaha, A. B., Kochemyrovska, O. O., & Martynenko, O. A. (2022). Zapobihannia ta reahuvannia na nasytstvo za gendernoi oznakoiu: natsionalna pravova baza ta mizhnarodni standarty [Prevention and response to gender-based violence: national legal framework and international standards]. Kyiv: UNFPA. URL: https://ukraine.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/unfpa_gbv_2022_fin.pdf
6. Botnarenko, I. A., & Hrynkiv, O. O. (2023). Psykholohichne nasytstvo yak forma domashnoho nasytstva [Psychological violence as a form of domestic violence]. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava*, 2, 170–175. DOI: 10.36695/2219-5521.2.2023.21. URL: <https://chasprava.com.ua/index.php/journal/article/download/867/806/>
7. Smetanina, N. V. (2023). Zapobihannia domashnomu nasytstvu v umovakh voiennoho stanu v Ukraini [Prevention of domestic violence under martial law in Ukraine]. *Suchasnyi stan kryminalno-pravovoho zabezpechennia v Ukraini: materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii*. Irpin: Derzhavnyi podatkovyi universytet, 170–175. URL: http://lsej.org.ua/7_2024/91.pdf
8. Zinsu, O. I. (2021). Zlochyn domashnye nasytstvo (st. 126-1 KK Ukrainy): analiz sudovoi praktyky [Crime of domestic violence (Art. 126-1 of the Criminal Code of Ukraine): analysis of judicial practice]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*. Seriya: Pravo, 67, 189–194. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2021/11/34.pdf>
9. Metodychnyi posibnyk dlia fakhivtsiv, yaki vprovadzhuiut tyповu prohramu dlia kryvdnykiv [Methodological manual for specialists implementing the standard program for perpetrators]. (2022). Kyiv: OBSE. URL: <https://osce.org/files/f/documents/9/6/471033.pdf>
10. Gilchrist, E., Johnson, R., Takriti, R., Weston, S., Beech, A., & Kebell, M. (2023). Domestic violence offenders: characteristics and offending related needs. *Aggression and Violent Behavior*, 68, 101786. DOI: 10.1016/j.avb.2022.101786. URL: <https://research.birmingham.ac.uk/en/publications/domestic-violence-offenders-characteristics-and-offending-related/>
11. Anderson, K. L., & Umberson, D. (2023). Gendering violence: masculinity and power in men's accounts of domestic violence. *Journal of Family Violence*, 38, 847–860. DOI: 10.1007/s10896-022-00451-y. URL: https://www.researchgate.net/publication/249667896_Gendering_violence_Masculinity_and_power_in_men's_accounts_of_domestic_violence
12. Genderna rivnist: vyklyky v umovakh zbroinoho konfliktu [Гендерна рівність: виклики в умовах збройного конфлікту]. Kyiv, 2023. 88 p. URL: https://nsj.gov.ua/files/1740999766Gender-p_%D0%9E%D0%91%D0%A1%D0%84_2023.pdf
13. Mustafaiev, H. Yu., Dovhal, I. I. (2022). Metodychnyi posibnyk dlia fakhivtsiv, yaki vprovadzhuiut korektsiini prohramy dlia osib, yaki vchynyly nasytstvo v sim'i [Methodological guide for specialists implementing correctional programs for persons who committed domestic violence]. Kyiv: OBSE, 192 p. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/6/4/93318.pdf>
14. Malovana, Yu., Rudnieva, A. (2025). Problematyka hendernoї spravedyvosti u politychnomu protsesi Ukrainy v umovakh viiny [Issues of gender justice in the political process of Ukraine under wartime conditions]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriya filosofsko-politohichni studii*, Issue 60, 345–352. DOI: <https://doi.org/10.30970/PPS.2025.60.42>. URL: http://fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/60_2025/44.pdf
15. Strelnyk, O. (2023). Osvita yak fabryka smysliv: vid statevo-rolovoho pidkhodu do henderno-chutlyvykh zmin [Education as a factory of meanings: from sex-role approach to gender-sensitive changes]. *Gender u detaliakh*. URL: <https://genderindetail.org.ua/season-topic/gender-after-euromaidan/osvita-yak-fabrika-smisliv-vid-statevo-rolovogo-pidkhodu-do-genderno-chutlivih-zmin-1341286.html>

16. Politova, A. (2023). Kryminalna vidpovidalnist za henderno zumovlene nasyilstvo v umovakh zbroinoho konfliktu (voiennoho stanu) [Criminal liability for gender-based violence under armed conflict (martial law)]. In: Human rights and public governance in modern conditions: Scientific monograph. Riga, Latvia: Baltija Publishing, 707–728. URL: https://www.researchgate.net/publication/372717877_Politova_AS_Kriminalna_vidpovidalnist_za_genderno_zumovlene_nasyilstvo_v_umovah_zbrojnogo_konfliktu_voennogo_stanu_Human_rights_and_public_governance_in_modern_conditions_Scientific_monograph_Riga_Latv
17. Zakon Ukrainy “Pro zapobihannia ta protydiuu domashnomu nasyilstvu” vid 07.12.2017 № 2229-VIII [Law of Ukraine “On Prevention and Counteraction to Domestic Violence”]. (2018). Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, № 5, Art. 35. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>
18. Prohrama dlia kryvdnykiv: rishennia Kompaniivskoi selyshchnoi rady na 2025–2026 roky [Program for offenders: decision of Kompaniivska settlement council for 2025–2026]. (2024). URL: <http://www.kompaniivska-selrada.gov.ua/index.php/proekti-rishen/19894-programa-dlya-krivdnykiv-na-2025-2026-roki>
19. UNICEF. (2020). Zapobihannia ta protydiia proiavom nasyilstva: diialnist zakladiv osvity: posibnyk [Prevention and counteraction to violence: activities of educational institutions: manual]. Kyiv: UNICEF. URL: https://www.unicef.org/ukraine/sites/unicef.org.ukraine/files/2020-07/%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA_%D0%9F%D1%80%D0%BE%D1%82%D0%B8%D0%B4%D1%96%D1%8F%20%D0%BD%D0%B0%D1%81%D0%B8%D0%BB%D1%8C%D1%81%D1%82%D0%B2%D1%83_0.pdf
20. UNHCR Ukraine. (2024). Informatsiia pro henderno zumovlene nasyilstvo ta vydy spetsializovanykh posluh z protydiu HZN [Information on gender-based violence and types of specialized GBV response services]. URL: <https://www.unhcr.org/ua/news/stories/addressing-gender-based-violence-ukraine-challenges-and-response-frontline-and>

Дата першого надходження статті до видання: 01.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 16.03.2026